

Οι απαρχές των τουρκολογικών σπουδών στο Πανεπιστήμιο Κρήτης

Βασίλης ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΤΟ Πανεπιστήμιο Κρήτης ιδρύθηκε το 1973 και άρχισε να λειτουργεί από το 1977–78. Εγκαταστάθηκε στο Ηράκλειο, εκτός από τη Φιλοσοφική Σχολή, που έδρα της έγινε το Ρέθυμνο. Πρόθεση του Πανεπιστημίου ήταν να ιδρύσει σχολές και τμήματα με νέες κατευθύνσεις, που δεν υπήρχαν ως τότε στα ελληνικά Πανεπιστήμια. Σημαντική ήταν η προσφορά προς την κατεύθυνση αυτή δύο τέκνων της Κρήτης, του αείμνηστου Νίκου Παναγιωτάκη και του Γρηγόρη Σηφάκη, του πρώτου ως αντιπρόεδρου και του δεύτερου αργότερα ως πρόεδρου της Διοικούσας Επιτροπής του Πανεπιστημίου για πολλά χρόνια. Στη Φιλοσοφική Σχολή για πρώτη φορά λειτούργησαν νέοι τομείς με μαθήματα όπως της Ιστορίας της Μουσικής, της Ιστορίας του Θεάτρου, της Ιστορίας των Εικαστικών Τεχνών και ο τομέας των Ανατολικών και Αφρικανικών Σπουδών. Ο τελευταίος τομέας άρχισε τη λειτουργία του το 1984, έπειτα από την εκλογή του Ιωάννη Μαρκάκη ως καθηγητή της Ιστορίας της Αφρικής, του Δημήτριου Γούτα ως καθηγητή των Αραβικών και Ισλαμικών Σπουδών και της Ελισάβετ Ζαχαριάδου και του Βασίλη Δημητριάδη ως αναπληρωτών καθηγητών των Τουρκικών Σπουδών.

Έχοντας υπόψη τους ότι οι περισσότεροι φοιτητές των προπτυχιακών σπουδών θα στρέφονταν στη Μέση Εκπαίδευση, οι καθηγητές των τουρκικών σπουδών έκριναν ότι ήταν ανάγκη να δοθούν οι γνώσεις που θεωρήθηκαν απαραίτητες για την κατανόηση της ζωής κατά την εποχή της οθωμανικής κατοχής. Προείχε η γνώση της ιστορίας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σε όλο το διάστημα που κυριαρχούσε στις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου και των Βαλκανίων, και των συνθηκών που υπήρξαν κατά τις εποχές της εξάπλωσης και της παρακμής αυτής. Το ίδιο αναγκαία ήταν η γνώση του οθωμανικού συστήματος διοίκησης, της σύνθεσης και της λειτουργίας του μηχανισμού αυτής και των αλλαγών που επήλθαν από εποχή σε εποχή.

Με τα εφόδια αυτά οι μελλοντικοί καθηγητές της Μέσης Εκπαίδευσης θα μπορούσαν να δώσουν στους μαθητές τους τη δυνατότητα να αντιληφθούν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες ζούσαν οι πρόγονοί μας, και την επίδραση που άσκησε η οθωμανική κατοχή στον ελληνικό πληθυσμό. Το πρόγραμμα σπουδών που διαμορφώθηκε έδινε τη δυνατότητα στους φοιτητές, εφόσον το επιθυμούσαν, να επιλέγουν μαθήματα τουρκολογίας και στα οκτώ εξάμηνα των σπουδών τους.

Στα μαθήματα περιλαμβάνονταν η διοικητική οργάνωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η απονομή δικαιοσύνης, η φορολογία, η οργάνωση της πόλης, οι συντεχνίες και ο ρόλος τους, τα βακούφια, η παιδεία, η οργάνωση του στρατού, ο σουλτάνος και το παλάτι, η ισλαμική τέχνη, με έμφαση στην οθωμανική, για να αναφέρουμε μερικά.

Σημαντική ήταν η προσφορά της κ. Γκιουλσούν Ακσού-Αϊβαλή στη διδασκαλία της τουρκικής γλώσσας, η γνώση της οποίας είναι απαραίτητη για όσους επιλέγουν να ασχοληθούν με τις τουρκολογικές σπουδές· αξίζει να σημειωθεί πως οι παραδόσεις της κυρίας Αϊβαλή είχαν πάντοτε μεγάλη προσέλευση και πως ήταν πολλοί οι φοιτητές άλλων κατευθύνσεων που επέλεγαν το συγκεκριμένο μάθημα γλώσσας.

Καθώς στα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του Τομέα δεν υπήρχε ακόμη ο θεσμός των μεταπτυχιακών σπουδών (οι μεταπτυχιακές σπουδές στην Ελλάδα ξεκίνησαν το 1993-94), το Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών δημιούργησε το 1988 ένα Πρόγραμμα Επιμόρφωσης και Εξειδίκευσης στην Τουρκολογία διετούς φοίτησης με στόχο την προετοιμασία όσων επιθυμούσαν στη συνέχεια να εκπονήσουν διδακτορική διατριβή. Οι προσπάθειες αυτές είχαν την ολόθερμη υποστήριξη του Νίκου Σβορώνου, που είχε αντιληφθεί τη σημασία των τουρκολογικών σπουδών και τη σπουδαιότητα των οθωμανικών πηγών για τη μελέτη της ελληνικής ιστορίας. Το Ινστιτούτο υιοθέτησε την πρόταση με προθυμία και με κάθε τρόπο βοήθησε στην ανάπτυξη των σπουδών. Κάθε δυο χρόνια, έπειτα από εξετάσεις, γινόταν δεκτός ένας μικρός αριθμός φοιτητών, όχι παραπάνω από πέντε, στους οποίους χορηγούσε υποτροφία το Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας, εφόσον η βαθμολογία τους ήταν ικανοποιητική. Δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην εκμάθηση της αραβικής γραφής, απαραίτητης για τη μελέτη των οθωμανικών εγγράφων.

Με την ανάπτυξη του θεσμού των μεταπτυχιακών σπουδών και στα Πανεπιστήμια της χώρας μας, το Πρόγραμμα λειτουργεί ως «Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Τουρκολογία» του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης, το οποίο διεξάγεται

σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών. Το Πρόγραμμα συνέχισε να στεγάζεται στο Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, που διαθέτει μια αξιόλογη βιβλιοθήκη ειδικά για τουρκολογικά και ισλαμικά θέματα. Στις συλλογές του Ινστιτούτου περιλαμβάνεται και η βιβλιοθήκη του καθηγητή Victor L. Ménage, με πολλά σημαντικά και δυσεύρετα βιβλία. Πολλοί από τους απόφοιτους των μεταπτυχιακών σπουδών απασχολήθηκαν από το Ινστιτούτο σε προγράμματά του, όπως η ταξινόμηση και καταγραφή των οθωμανικών αρχείων του Ηρακλείου στη Βικελαία Βιβλιοθήκη και των Χανίων στο Ιστορικό Αρχείο Κρήτης.

Ένα άλλο Πρόγραμμα του Ινστιτούτου Μεσογειακών Σπουδών, που ξεκίνησε τα χρόνια αυτά ο υπογράφων, είναι και η συγκέντρωση οθωμανικών εγγράφων σε μικροταινίες, με σκοπό να υπάρχουν οι πηγές για την εκπόνηση σχετικών μελετών. Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στα οθωμανικά έγγραφα που σώζονται στις μονές του Αγίου Όρους και αποτελούν ανεκτίμητη πηγή για την ιστορία του τόπου μας και του ελληνισμού σε ολόκληρη την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Συγκεντρώθηκαν, επίσης, μικροταινίες με αντίγραφα καταστίχων και εγγράφων από τα Ιστορικά Αρχεία Μακεδονίας, των Χανίων και της Βικελαίας Βιβλιοθήκης.

Με πρωτοβουλία της κ. Ζαχαριάδου οργανώθηκαν από το Ινστιτούτο διεθνή συμπόσια με τουρκολογικά θέματα κάθε τριετία, που ονομάστηκαν «Αλκυονίδες Ημέρες στην Κρήτη». Ως τώρα έχουν διοργανωθεί δέκα συμπόσια, με συμμετοχή πολλών γνωστών και ανεγνωρισμένων οθωμανολόγων από όλο τον κόσμο. Η κ. Ζαχαριάδου ανέλαβε επίσης την έκδοση των πρακτικών των συμποσίων αυτών.

Η Ελισάβετ Α. Ζαχαριάδου και ο Βασίλης Δημητριάδης συνταξιοδοτήθηκαν το 1998· το έργο που ξεκίνησαν συνεχίζουν τώρα στο Πανεπιστήμιο Κρήτης ο Αντώνης Αναστασόπουλος και ο Ηλίας Κολοβός και στο Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών ο Μαρίνος Σαρηγιάννης.

Τα πρώτα εκείνα χρόνια τέθηκαν οι βάσεις για μια αλλαγή όχι μόνο στο εκπαιδευτικό σύστημα και πρόγραμμα των ιστορικών σπουδών στην Ελλάδα, αλλά και στον τρόπο που βλέπουν οι Έλληνες την περίοδο της Τουρκοκρατίας, που αποτελεί ένα τόσο μεγάλο, σημαντικό, και καθοριστικό μέρος του παρελθόντος μας και για χρόνια είχε μείνει παραμελημένο. Καθώς οι νοοτροπίες των φοιτητών και των μελλοντικών μαθητών τους διευρύνονται, το ίδιο συμβαίνει και με τον ίδιο τον κλάδο των οθωμανικών σπουδών. Το παράδειγμα του Πανεπιστημίου Κρήτης με τη δημιουργία τουρκολογικών σπουδών ακολούθησαν στα επόμενα

χρόνια και τα περισσότερα από τα υπόλοιπα Πανεπιστήμια της χώρας. Σήμερα, η ενασχόληση με την τουρκική γλώσσα και τουρκολογία δεν προκαλεί πια μειδιάματα. Η σημασία τους έχει αναγνωριστεί από όλους και οι νέοι που επιλέγουν να ασχοληθούν με τον κλάδο αυτόν δεν είναι λίγοι. Οι μελέτες που στηρίζονται στις οθωμανικές πηγές έχουν προωθήσει σε μεγάλο βαθμό τις γνώσεις μας για την εποχή της Τουρκοκρατίας. Οι παλαιότεροι βλέπουν με ικανοποίηση τους καρπούς των κόπων τους και ελπίζουν στην προκοπή των σπουδών που ξεκίνησαν.

